

Forrai Judit

PETŐ ANDRÁS, A NAGY MÁGUS

DOI: <https://doi.org/10.32558/abszolot.2021.7>

Pető András (1893–1967)

Az abszolút pedagógus a 19–20 század történeti elitkutatás nem formális része, nincsenek standard kritériumai, mérhető kalibrációja, így a megállapítás is képlékeny. E fogalom meghatározásánál sokféle zseniális, vagy zseniálisnak tartott ember pedagógiájának olyan közös nevezőjét keressük, amely ebbe a fogalmi rendszerbe való besorolhatóságát keresi.

Ez egy kísérleti laboratóriumi folyamat, amely a kezdeti gyerekbetegségekkel rendelkezik. Sokszínű keveréke a munka során történő megállapításoknak, a tipológiai rendszer kialakításának, a kiválasztott embereknek sokszínűségének megfelelően.

Történelmi visszatekintés, egyfajta új, speciális minőségrendszer kialakítása, újfajta megközelítés, pedagógiai és a vele szorosan összefüggő alkotói (művészi, tudományos) teljesítmény eredet- és hatásvizsgálata.

Miként egy vers értelmezése is annyiféle lehet, ahányan olvassák és önmagukban kódolják, majd dekódolják és visszacsatolnak a műhöz a saját tudás- és érzelmi kultúra szintjén, ugyanúgy már számtalan megközelítés próbálta definiálni az abszolút pedagógus fogalmát, illetve kritériumrendszerét.

Külön probléma a szakterületek, tudományterületek sokszínűsége: mérnöki, írói, művészi, orvosi stb. Ha átvitt értelemben, orvostudományi szempontok szerint közelítünk az abszolút pedagógus fogalmához, az AP

vázát jelen esetben az adott személy szaktudományi és pedagógiai gyakorlatának együttes előfordulása jelenti. A mozgató izmoknak a pedagógiai mozgástér, a test mozgásának beidegzése a belső motivációnak felel meg. A különböző szöveti felépítések pedig azok a szaktudományi és pedagógiai irányvonalak, textúrák, amelyek egyedi és megismételhetetlen entitásai az egyes vizsgált abszolút pedagógusoknak. Mindezek alapján az abszolút pedagógus képét, mint mozgó, élő pedagógiai egységet, a maga közegében vizsgáljuk. A történeti, társadalmi, családi- és egyéni hatások szintjén ez fogja alkotni az abszolút pedagógus összképét és e fogalom körülírását, újajta kategorizálását és konstrukcióját.

Vizsgálatunkban először Pető András életútját, majd személyiségét próbáljuk rekonstruálni a meglévő források alapján.

Rövid biográfiája

Önmagáról:

„Bennem sokan csalódtak. Egyesek azt várták tőlem, hogy kiváló matematikus leszek. Egyesek egy eljövendő nagy magyar költőt láttak bennem, egyesek azt hitték, hogy megmaradok a Pester Lloydnál és német nyelvű újságíró leszek Budapesten. Mások egy feltűró német nyelvű költőcsillagnak tartottak. Mások azt hitték, hogy a tüdőgyógyászat fénye leszek. Két hírneves bécsi klinika hívott meg tanársegédnek. Az Élettani Intézet ki is nevezett tanársegédnek. Semmi nem lettem. Ellenben kalandot kalandra, szenvedést szenvedésre, örömet öröme halmozva éltem, sokszor azt sem tudva, miből. Ha nagyon megégetett a sors, sebeim gyógyulásáig be-bevonultam egy-egy intézetbe, tüdőgyógyintézetekbe, fizikoterápiás intézetekbe, elmegyógyintézetbe szegődtem el mint orvos. Később orvos-író lettem, orvosi folyóirat-szerkesztő, orvosi könyvkiadó vezetője. Kisipari vállalkozásokat többször kezdeményeztem Bécsben, Párizsban, sőt Budapesten is! Párizsban éppen egy orvosi és tudományos könyvnyomtatás alapítótam, amikor kitört a háború. Egy barátom és felesége kérésére jöttem el Budapestre és belesodrótam a mozgásos kezelésbe. Hírneves lettem, s mint gyógytornatanár fizettem adót. A háború után egyik gyógyult betegem bekényszerített a Gyógypedagógiai Főiskolára, és innen indult ki, sok nehézség leküzdése után, az intézet.”

Pető András 1893. szeptember 11-én, Szombathelyen született.¹ Apja Pető Armin vegyeskereskedő és postafiókvezető, anyja Wiener Szidónia tanítónő volt. Popper szerint² apja béna volt és éjszaka mindig ki kellett

¹ FÖLDESI Renata: *Pető András életpályája: a konduktív pedagógiához vezető út (1911–1967)*. Disszertáció ELTE PPK, Neveléstud.DI. Budapest, 2019.

² FORRAI, Judit (2019) *Memoirs of the Beginnings of Conductive Pedagogy and András Pető*. Kaleidoscope Könyvek (2). LÉTRA Alapítvány, Budapest. 99–111.

segíteni a WC-re. Minden éjszaka, mint kamasz gyerek fölébredt és hallgatta, hogy az anyja szidja az apját, miközben ő kitámogatja apját a kis helységbe. Tehetséges, élénk agyú tanuló volt. Szombathelyen a premontreieknél kezdte az iskoláját, aztán Pestre került, ahol befejezte gimnáziumi tanulmányait. 1911-ben érettségizett.

Szülei szegényesen éltek, ezért a tanulás mellett óraadásból fedezte tanulmányai költségeit. Jó íráskészséggel rendelkezett, ezt mutatja, hogy már középiskolás korában Diener-Dénes József,³ 1892-től a Pester Lloyd munkatársa, volt a mentora. Az ő segítségével tudott Pető elhelyezkedni a Pester Lloyd-nál⁴, ennél az időszaki német nyelvű pesti újságnál. Erről Pető így ír: „*Keresetem egy részét hazaküldtem szüleimnek, akiknek két lényegesen fiatalabb öcsémről is gondoskodniuk kellett.*” Cikkei nyomán a kiadó, támogatójának szorgalmazására, felfigyel a tehetséges fiatalemberre, és ösztöndíjat biztosítva, Bécsbe küldi bölcsészetet tanulni. A sokoldalú Diener-Dénes József, művészettörténeti, szociológiai és irodalmi tanulmányok szerzője, Pető legfogékonyabb éveiben nagy hatással volt annak mind szellemi fejlődésére, mind politikai nézeteire.

Bécsi évek 1911–1938

Bécsbe megérkezve mégsem irodalmat, bölcséletet tanul, hanem a medicinát választja. Miért? A 18 éves fiatalembert megragadta Bécs pezsgő irodalmi és tudományos élete. Különösen Freud, aki nagy hatással volt a város szakmai és mindennapi életére, s társadalmi elismerés övezte. Pető is hallgatta Freudnak a pszichoanalízisről szóló, mindenki számára nyilvános előadásait. Ezek pedig nagyon hatásosak voltak, amit Freud egyik nagyra tartott és tisztelt tanáráról, a párizsi Charcottól, a francia neurológia atyjától, a hisztéria és a hipnózis nagymesterétől, szakmájának legnagyobb előadóművésztől tanult meg.⁵

³ HÁRI M: *A konduktív pedagógia története*, Budapest, Mozgássérültek Pető András Nevelőképző és Nevelő Intézete (MPANNI) 1997. 21.

⁴ *Pester Lloyd* német nyelvű budapesti napilap a magyar társadalmi életéről tájékoztatta az olvasót (1854–1944, majd az 1989-es rendszerváltás után újra indul)

⁵ Jean-Martin CHARCOT (1825–1893) orvosi színházának nagy hatású mágusa volt, amely a kor divatja szerint az un. szalon-performanszok egyik őrzője és folytatója, a hisztéria apostola, jól koreografált előadásain, az un. amfiteátrumban, mely része volt a teatrum mundinak - az európa-híres keddi „leçons du mardi” betegbemutatókon a hisztéria újfajta vivisekcióját mutatta be a hipnózis módszerével, magával ragadó előadói készséggel. FORRAI J: A weinigeri mitosz olvadása, *Kaleidoscopehistory* 2017. Vol. 8. No14. 69–89. J. M. CHARCOT: *Leçons du Mardi à la Salpêtrière*. Policlinique, 1888–1889 (Classic Reprint) (French Edition) (French). 2018

Pető medikusként az első világháború alatt kötelező hadikórházi szolgálatot teljesített. 1916-tól 1919-ig a grinzingi kórház bel- és tüdőosztályán dolgozott.

1919–21-ben, mint externista, a Wagner-Jauregg⁶ Neurológiai és Pszichiátriai Klinikáján dolgozik.

1921-ben a Grimmensteini Tüdőgyógyintézetben asszisztens lesz, ahol a csont tbc-s betegek ápolását végzi és itt kezd el orthopédiával foglalkozni.

Bécsben orvosi diplomát szerzett 1921. július 26-án.

1922–24 között a Semmeringi Intézet volt az, ahol a tüdőbetegek gyógyításához mozgásterápiát alkalmaztak. Felhasználták a mozgás kedvező hatását a vázizomrendszerre. A Semmering-i kórház fontos időszak volt Pető életében. Itt dolgozott Victor Hecht⁷ gyermekorvos-patológus is, a gyermekkori óriássejtes pneumonia felfedezője. A különböző típusú mozgásterápiákat nemcsak a szerzett betegségeknel, hanem a veleszületett betegségekben szenvedő gyerekeknel is alkalmazták⁸.

Ezt követően az Allandi Tüdőgyógyintézetben dolgozott három éven át, és ezt az időt főképpen elméleti továbbképzésére fordította. Alland után, 1927-28-ban a bécsi Egyetem Élettani Tanszékén tanársegéd, majd a Steinhofi Elmegyógyintézetben osztályos orvos volt. Utána Bad Kreuzenben dolgozott, végül utoljára Mauerban a Volks Sanatorium igazgató főorvosa lett. Erről az időszakról, önmagáról így ír: „*E két intézetben fizikális dietetikus eljárásokkal és mozgásterápiával gyógyítottunk*”. Ez azt jelentette, hogy módjában volt a betegekre ható legapróbb, speciális mozzanatokat megfigyelni, célszerűen módosítani és alkalmazni, így az elért hatást fokozni.

1929-ben ismét Bécs, az Allgemeines Krankenhaus következett. Megnősült, feleségül vette a kórház gondnokának lányát (Angela Ehrenstein), de egy percet sem éltek együtt. Barátainak később így beszélt erről: „*Van akinek púpja van, nekem feleségem*”⁹.

1930 és 1938 között nagyon sokat publikált irodalmi, filozófiai jellegű írásokat, a kor divatja szerint több álnév alatt. Orvosi szakírói tevékenysége is erre az időszakra tehető. A Biologische Heilkunst (Biological Healing)

⁶ Julius Wagner-Jauregg (1857–1940) neuropszichiáter, Nobel-díjas

⁷ Adolf Victor Hecht (1876–1938) Hecht-féle, többnyire óriássejtes pneumonia. HECHT: *Die Riesenzellpneumonie im Kindesalter*. Eine histologisch-experimentelle Studie. Beiträge zur pathologischen Anatomie und zur allgemeinen Pathologie, Jena, 1910, 48: 263–310.

⁸ HORVÁTH J.: *András Pető – A brief biographical sketch*. Conductive Education, Occasional Papers. N.1.p.2. 199.

⁹ FORRAI (1999) Székely Ili interjúja 93–96

folyóirat főszerkesztője, Aschner¹⁰ köréhez tartozott, akik a természetes gyógymódokkal, a konstitúciós terápiával foglalkoztak¹¹.

Önéletrajzában írói munkásságáról így ír:

Diákkoromban Holzingernek hívtak. Holzingerné t.i. egy pincérnő volt, akinél üzeneteket lehetett átvenni tőlem, és akinek üzeneteket lehetett átadni számomra. Frau Holzinger révén így lettem Dr. Holzinger, miután több mint tíz évig voltam diák, a név sokáig üzemben maradhatott. Holzinger hátrahagyott írásainak részei: I. Lyrik, II. Drama, III. Prosa, IV. Philosophie, V. Das Leben des Mannes namens Nachtigall. Sokat hívtak mind Kelet- mind Nyugat -Németországba, már Svájcba is hívtak.¹²

Az orvosi szakma választását mintha nem a saját elhatározása, hanem a sors irányította volna. Amint kitűnik, 1916-38 között kilenc munkahelyen dolgozott, nem tudott egy helyen hosszabban maradni. Talán a megismerés sokféleségének vágya hajtotta (vagy a visszaemlékezők szerint nyers modora, összeférhetlensége miatt kellett vándorolnia). Mindenesetre a szakterületek változatossága hallatlan tudásanyagot, rálátást nyújtott, felismeréseket és speciális összefüggéseket a medicinában. Maga így írja: *„Polio-myelitissel, neuralgiákkal, keringési és légzési zavarokkal, TBC és rheuma elméleti és gyakorlati kérdéseivel, terápiái problémáival foglalkoznak tudományos munkáim. Egy dolgozatom, amely a szimptomatikus terápiával foglalkozik már 1926-ban kiemeli a Pavlov-féle feltételes reflexek jelentőségét a belső betegségek kezelésében.”*

1938-ban Párizsba megy, könyvnyomatos nyomdát létesít, amikor megismerkedik és nagyon jó barátságba kerül dr. Gönczi László pszichiáterrel,¹³ akinek szorongása, halálfélelme alakul ki a nagypolitikától, különösen az Anshlusztól kezdve. Gönczi és felesége kérésére hazajön.

Háborús évek (1938–1945)

1938-ban, az Anschluss¹⁴ után, Petőt már Budapesten találjuk, változatlan társasági életet él, s újra Németh Andor tollából tudjuk meg, hogy mi történt vele: *„Pár héttel azután hogy Hitler elfoglalta Ausztriát, írtam Petőnek egy levelet. Válasz helyett ő maga jelentkezett. Attól kezdve minden délutánját nálunk töltötte, esténként együtt jártunk el. Délután néha lement a Seemann kávéházba”* Pető beszámolt arról, hogy voltak kellemetlenségei a nácikkal Bécsben, például nyakába akasztottak egy táblát: zsidó vagyok, s neki ezzel kellett egy

¹⁰ ASCHNER Bernard (1883–1960) osztrák nőgyógyász, egyetemi tanár, bostoni kutató. Elsőnek mutatott rá a női ivarmirigyek belső elválasztású működésére. Végrehajtotta a hypofízis első, totális exstirpációját.

¹¹ HÁRI Mária: *A konduktív pedagógia története*, p.24. Budapest. 1997. MPANNI.

¹² NÉMETH Andor: *A szélén behajtva*, Budapest, Magvető 1973.

¹³ GÖNCZI László dr. és GÖNCZINÉ dr.-né Lénárd Mária okl. kertész, XII. Napraforgó-u. 9. 165–946

¹⁴ Az önálló Ausztria bekebelezése a Hitleri Németországba 1938. március

kapuban állni. Pesten fényűzően élt, örökölt svájci pénzből. Kávéházakba járt s szoros barátságba került az író Gelléri Andor Endrével. Ekkor Budán lakott Pető – Németh Andor szerint – egy rejtélyes lakásban, egy novellákat író hölgygel. Pető rendkívül tájékozott volt nagyon sok területen. Németh erről így emlékezik:

Egyszer átadott két könyvet, hogy írjam meg belőlük egy Liebermann nevű zsidó származású francia missziós szerzetes életét. Ő lesz Szent Pál után a második zsidó származású szent. Annyira meggyőződött, hogy ez a legsürgetőbb feladatom, hogy azonnal a szándékkal mentem ki Párizsba, hogy Liebermann rendjének a székházába fogok kutatni a dolgai után¹⁵.

A náciizmus előretörése és a zsidótörvények¹⁶ miatt Pető Párizsba ment. Bizonytalan üzleti tevékenységet folytatott, s szinte minden éjjel a párizsi éjszakai életet élvezte. Gyakran összejárt az akkor ott élő magyarokkal, pl. Zsolt Béla íróval. Németh követi Pető tanácsát, kutatni kezdi Liebermann atya működéséről a forrásokat. *„A délelőttijeimet a Bibliothèque Nationale-ban töltöttem és egy kabbalisztikus könyvet olvastam, amelyre Pető hívta fel a figyelmemet. Ez valamikor a XIX. század első felében jelent meg, furcsa és elfelejtett könyv volt, de szerencsére megtaláltam. Ebből sok minden tanultam, aminek nemcsak a Liebermannról írt könyvem látta hasznát.”¹⁷*

Párizsból Pető Gönczi barátjának kérésére 1939-ben hazatér. A háború előtt valameddig Göncziéknél lakott, aztán átköltözött Bródy Dániel nevű nyomdászhoz. Ő a nagy író, Bródy familiájának egyik sarja volt,¹⁸ s nagy lakásukból az egyik szobát odaadták Petőnek. A feleség, Bródyné krónikus hátfájását, amin senki nem tudott segíteni, Pető meggyógyította. *„Bródyné volt az, aki ellátta Petőt, és akibe azt hiszem szerelmes lett. A háztartási alkalmazott főzött rá. Engem hetente meghívott vacsorára.¹⁹ Ez így zajlott le, hogy Pető alig evett valamit, de nekem hozták a különböző fogásokat. És Pető rámordított: -Ezt maga most megesszi! - Ő egy autoritativ, határozott irányítás, mindig világos és érthető normák alapján élt.”²⁰*

Pető a normaszegést nagyon határozottan tiltotta, de az egyént nem korlátozta egyéb szabad aktivitásában. Állandóan figyelembe vette saját nevelői jogait, de egyben az egyén érdekeit is. Értékelte az egyént akkori

¹⁵NÉMETH Andor: *A szélén behajtva*, Budapest. 1973. Magvető

¹⁶ I. zsidótörvény 1938-ban a sajtó, film, mérnöki, orvosi, ügyvédi kamarákban a zsidók arányát 20 %-ban állapította meg. II. zsidó törvény 1939. a zsidók közeleti és gazdasági térfoglalásának szabályozása 6 %-ban. III. zsidó törvény 1941 házassági jog- nürnbergi faji törvények alapján.

¹⁷ NÉMETH Andor: *A szélén behajtva*, p. 686. Budapest.1973. Magvető

¹⁸ BROCH és BRÓDY Daniel levelezése, ABHB *Annual Bibliography of the History of the Printed Book and Libraries*, szerző: Hendrik D.L. Vervliet, Briefwechsel 1930–1951. Szerző: Hermann BROCH, Daniel BRODY

¹⁹ FORRAI (2019) 83–88

²⁰ FORRAI (2019) 83–89

jelen állapotában, de megkövetelte állandó fejlődését és természetesen elő is segítette az autonómia lassú kialakulását.

Csak egy-egy mozzanatot tudunk a háború alatti időszakról. Aztán Pesten, a zsidótörvények idején volt egy barátja, aki egy textilvállalatot irányított. Naponta találkoztak és Pető adta neki a tippeket, hogyan kell vezetni a vállalatot. Szóval Pető egy öntörvényű, autonóm egyéniség volt.

Magyarország német megszállásának közel egy évét (1944–45) a Nemzetközi Vöröskereszt budapesti Orsó utcai gyermekmenhelyén töltötte. Ott talált menedéket, barátja Kun Miklós²¹ pszichiáter segítségével, aki a Vöröskereszt menhelyi orvoscsoportjának volt a tagja. Mivel a zsidók megkülönböztetésére szolgáló kötelező sárga csillag viselését, a stigmatizálást személyisége nem tűrte, a házat nem hagyta el. Jó okunk van feltételezni, hogy ez a menedék, volt az ő „varázshegye”, ahol az elköteleződés misztériuma végbemehetett.

A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságát vezető Born²² a Jointtal²³ karöltve iratokat, élelmiszert és gyógyszert juttatott a bujkálóknak és gettóban élőknek. A cionista mozgalom javaslatára Born külön csoportot szervezett „A Szekció” néven, amelyben 250 ember dolgozott Komoly Ottó vezetésével.²⁴ Az „A Szekció” feladata a több mint 5000–6000 elhagyott gyermek elhelyezése volt, mintegy 30 gyermekotthonban, továbbá ezen otthonok fenntartása, ételmezése és egészségügyi orvoscsoport megszervezése. A másik osztály a „B Szekció” volt, amely a Jó Pásztor Bizottsághoz tartozott. Born leírása szerint²⁵ a nyilas hatalomátvétel után (1944. október) a zsidók kegyetlen üldözése következett. Ugrásszerűen megnőtt az árvák száma. Apákat és anyákat deportáltak, a Dunába lőttek, és a menhelyek és gyermekotthonok kapui előtt kosárba tett kisgyermek sokasága várt a mellé helyezett könyörgő cédulával a megmentésre.

²¹ Kun Miklós szombati szalonjában a budapesti értelmiség jött össze, írók, költők, művészek (Radnóti Miklós, Bálint György, Mérei Ferenc, Szerb Antal, Ortutay Gyula, Szabolcsi Bence, Dési Huber, Déry Tibor, Füst Milánnal, és a fiatal Aczél György is megfordul stb.) Fontos szerepet játszott a zsidó értelmiség megmentésében, nem mindig sikerrel pl. Radnóti nem fogadja el a segítséget. in Kun Miklós interjú 1988–1989. 1956-os Intézet oral History Archívuma. 188. sz. p. 81.

²² Friedrich Born (1903–1963) a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának delegátusa Magyarországon 1944-45-ben.

²³ JOINT zsidó segélyszervezet, amely az I. világháború idején az USA-ban alakult a háború áldozatainak segélyezésére, a II. világháború idején nemzetközi segélyszervezetté alakul. Magyarorazágon aktív tevékenységet folytatott 1953-ig, bezárásáig. Az 1989 rendszerváltás után újra működötti irodáját Budapesten.

²⁴ 1943-ban jött létre a cionista segélyező és mentő bizottság a Vaada. Megalakításában résztvevett Joel Brand, Kasztner, Springmann, Szilágyi Ernő és Komoly Ottó., in Randolph Braham A magyar holocaust. Budapest. 1988. Gondolat.

²⁵ Arieh BEN – TOV: *Holocaust*, Budapest, 1992, Dunakönyv, 195.

Erre az időszakra Kun Miklós így emlékszik vissza:²⁶ *„Aztán jött a nyilas rezsim. A Nemzetközi Vöröskeresztnek, ahol én főorvos voltam, volt egy B-szekciója, voltaképpen a Jointnak a képviselete. Én 1944 tavaszán értesültem Auschwitzról. Volt egy ismerősöm, Klein Miklós, aki a Svájci Követségen dolgozott és elmondta, hogy megvan a jegyzőkönyv, egy onnan megszökött írta le mi történik Auschwitzban. Akkor támadt az az ötletem, hogy gyermekotthonokat kell létesíteni, legalább a gyerekeket mentjük meg. Hasonlóan, mint a Schlachta Margit féle gyermekmentés. Mentem jobbra-balra, voltam a Svéd Vöröskeresztnél, a Pápai Nunciaturán, meg mindenfelé, de senki nem volt hajlandó szóba állni, azt mondták ez nem aktuális. Végül tanácsolták, menjek a cionistákhoz. Kapcsolatba léptem Komoly Ottóval²⁷, aki a Magyar Cionisták vezetője volt és ő tanácsolta, keressem meg a Nemzetközi Vöröskereszt B-szekcióját. Akkor kezdtem szervezni a gyermekotthonokat.*

György Julia vezetése alatt álló patronázs egyesület gyermekgondozójában dolgoztam gyermekpszichiáterként. Körülbelül 300-400 gyereket sikerült budai gyermekotthonokban átvészeltetnem.”

Az Orsó utcai otthonban kezdett el Pető foglalkozni a beteg, sérült, mozgáskorlátozott gyerekek kezelésével a korábban a tüdő- és elmegyógyintézetekben már bevált mozgásterápiát alkalmazva.²⁸

Ezzel ellentétben Kenyeres Ágnes másképp emlékezik vissza Pető bujkálására:

„1944 márciusában már német megszállás volt, Pető nem járhatott szabadon, később ki kellett tenni a sárga csillagot, amit ő ugyan nem tett ki. Tudtam róla, hogy van valaki, aki Petőt istápolja, illetve bujtatja. Itt talán megint magammak tehetek szemrehányást, de nem teszek, mert borzasztó bombázások voltak és mit jelent a harmadik emeletről egy béna emberrel és egy kisgyerekekkel lemenni az óvóhelyre csak az tudhatja, aki átélte. Tehát Petőről én annyit tudtam, hogy viszonylag biztonságban van. Később tőle hallottam, hogy az a férfi, aki őt bujtatta a lakásában, a járművekkel és emberekkel tele Margit-búd felrobbantásakor, éppen a hídon volt és a Dunába veszett, ő pedig a bezárt lakásban maradt. Hogy onnan kiszabadult, valahogy átvészelté és életben

²⁶ FORRAI (2019) 79–82

²⁷ Komoly Ottó a Magyar Cionista Szövetség elnöke, mérnök. A szövetségnek hármas célja volt: zsidó életet menteni határon keresztül, menekülteket felkarolni, előkészíteni a magyarországi zsidók önvédelmét. R. Braham: A magyar holocaust. I. 91. p. Budapest, 1981. Gondolat.

²⁸ Leírások szerint: *„1944. december 6-án hajnali fél kettőkor az Orsó utca 27–29 szám alatt levő, a spanyol követség és a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottság védelme alatt álló gyermekmenhely kapuján csengettek. Három felfegyverzett nyilaskeresztes egység követelte a légtartalmai parancsnoktól, hogy eressze be őket. A parancsnok megmutatta a mentességet jelentő táblát, a területen kívüliséget igazoló kifüggesztett táblákat. A három nyilas lépésre azokat erőszakosan behatoltak a kapun, a hálótermekben levetkőztették az ott tartózkodókat, átkutatva zsebeit, mindent elvettek, egyeseket titelleesen bántalmaztak, majd távoztak”.* in: Arieh BEN - TOV: Holocaust. Budapest. 1992, Dunakönyv, 211.

*maradt, az egyszerűen világsoda. Csak annyit mondott el, hogy Kun Miklós volt az a barátja, aki kimentette őt.*²⁹

1945 után

A felszabadulás után, az eredeti tervétől eltérően, Pető elhatározta, Budapesten marad, hogy részt vegyen az újjáépítés munkájában.

A háború befejezése után már tisztán látta, hogy a bénulásokban, túlmozgásokban, görcsrohamokban szenvedő betegek, gyermekek ellátása az az irány, amelyen haladni kíván. Ez a terület a Gyógypedagógiai Nevelőintézethez tartozott, melyet Bárczi Gusztáv vezetett.

Magyarországon már hagyománya volt a gyógyító pedagógiának. A rendellenességekkel élőkről, fogyatékosokról négy speciális álláspont szerint gondoskodtak:

- a) a lelki életük a normálistól eltérő (lelki másneműségűség, közösségtől teljesen visszavonultak, ösztönszerűek, társadalomellenesek),
- b) több közöttük a gyenge tehetségű, gyöngélméjű,
- c) korlátozott keresőképesség jellemzi őket,
- d) egyik típusa sem tanítható és gyógyítható normálisok iskolájában.³⁰

Ezek a megkövült szemléleti elképzelések voltak azok, amelyek ellen Petőnek a harcot fel kellett venni.

Bárczi Gusztáv (1890–1964) meghatározó alakja volt a magyar gyógypedagógiának. A gyógypedagógiai tanfolyam elvégzése után (1913), fülész szakorvos képesítéssel kezdte orvosi pályafutását. A siketnémák beszédjavításával, emberi kommunikációjuk alakításával, a betegek társadalomba való integrálásával, intellektusuk fejlesztésével foglalkozott. Új kórképet (surdomutitas corticalist) fedezett fel. Az Európa-hírű Török Bélával (kinek laboratóriumában a Nobel díjas Békésy György készítette el az első magyar audiométert) nagyothalló intézetet hoznak létre.³¹

1937-ben Bárczi az Alkotás utcai Nevelőintézet igazgatója lett. Ettől kezdve az értelmi fogyatékosok oktatásával és nevelésével foglalkozott. A háború alatt, 1944-ben, intézetében sok zsidó gyermek talált menedéket.

²⁹ FORRAI (1999) 85–91

³⁰ VÉRTES O. József (1948): A magyar gyógyító pedagógia 1848-ban és ma In: *A köznevelés évkönyve*, szerk. KISS Árpád. p. 264. Budapest. MVKM

³¹ PALOTÁS Gábor (1992): Dr. Bárczi Gusztáv, *Orvosi Hetilap*. 133.évf 14. sz. p. 963.

Hallatlan dinamizmusával kezdte újjáépíteni a romokban heverő intézetet és az iskolát.

Pető a legjobb időben érkezett új elgondolásával. Bárczit, a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola igazgatóját nem kellett a mozgásterápia hatékonyságáról meggyőzni, hiszen azt már régen alkalmazták vakok és siketek esetében. A főiskola Gyógytani Laboratóriumában, melyet a világhírű Szondi Lipót³² vezetett, már az 1930-as években Sulyomi Schulmann Adolf és Pátzainé Liebermann Lucy főként dadogókkal mozgásvizsgálatokat végeztek, mozgástanítást folytattak és kidolgozták a „helyesbítő mozgástanítás módszertanát”³³. Bárczi meghívására Liebermann Lucy oktatta a mozgásos nevelést.

De a Pető által művelt és javallt mozgásterápia, a mozgáskorlátozottakra alkalmazva, új célcsoportot és új lehetőségeket jelentett a főiskola részére.

Bárczi Pető munkáját megismerve, elfogadtatta a felettes hatósággal és létrehozta a Mozgásterápiai Tanszéket 14 ágyas ambulanciával. Ez az Alkotás utca 53 sz. alatt, a gyengeelméjűek Frim Jakab által alapított (1875) „Hülyék Intézete” épületében kapott helyet. Különböző intézetekből az Állami Gyermekmenhely ideggyógyász főorvosa, Foher László, Pető részére a legsúlyosabb reménytelen eseteket válogatta ki³⁴. Pető megszállt fanatizmussal kezdte el kemény munkáját, módszerének kidolgozását ill. gyakorlati megvalósítását. Munkáját igen mostoha körülmények között végezte. A háború után Budapesten szinte alig volt az ablakokban üveg, az épületek mind romosak voltak. Villany- és vízszolgáltatás nem volt. Az intézetben két szobát kapott egy folyosóval, ahol egy fürdőkád is volt, melyet nemcsak fürdésre, mosogatásra is használtak.³⁵

Az intézet fenntartása, a gyerekek élelmezése amerikai Joint-adományokból gyűlt össze. (Az éhséggel küzdő fővárosban az intézeti gyerekek un. Truman-virslit kapak, ami szójababból készült virsli volt, az

³² Szondi Lipót (1893–1986) ideggyógyász, pszichiáter. 1943-ban Svájcba menekült zsidó származása miatt, majd az USA-ba. Sorsanalízis néven új, mélylélektani iskolát alapított. ösztöndiagnosztikai tesztjét a pszichiátriában és az elme- ideggyógyászatban alkalmazzák.

³³ GORDOSNÉ Dr. SZABÓ Anna (1998): A szomatopedagógia előzményei a magyar gyógypedagógia történetében, *Gyógypedagógiai Szemle*, XXVI. évf. 4. sz. 281.

³⁴ PETŐ András (1955): A konduktív mozgásterápia, mint gyógypedagógia. *Gyógypedagógia* 1. sz. 15–21.

³⁵HÁRI Mária: *A konduktív nevelés története, fogalmai*, Első Konduktív Pedagógiai Világkonferencia.1990. MPANNI.p.11.

akkori amerikai elnökről elnevezve.) Pető munkabérére három éven át nem jutott pénz, fizetés nélkül, ingyen dolgozott.

Mozgásterápiája tartalmazta a gyógytornát, gyakorlatoztató terápiát, lélegeztető tornát, mozgásos nevelést, melyek mind a gyógyító és nevelő mozgásgyakorlatokat jelentették. Bárczi a következőképpen fogalmazza meg elvárásait az új tanszékkel kapcsolatban: *„nemcsak az orvos és gyógypedagógus kooperációjáról van szó, hanem a főiskolánk hallgatói, úgyszintén orvostanhallgatók együttesen nyerne a kiképzést sok más között gyermekbénulás utókezelésében és Little-kór kezelésében. Ettől a tanszéktől reméljük azt, hogy az egységes gyógypedagógia keretén belül egységes metodikai és csoportnevelésünk hatása itt is meg fogja hozni gyümölcsét.”*³⁶

Pető elkezdett dolgozni a bentfekvő gyógyíthatatlan gyerekekkel, s egy év múlva egy szakfelügyelő bizottság meglepődve tapasztalta, hogy csodát tett ezekkel a gyerekekkel. Híre egyre terjedt, nemcsak bentfekvő, hanem bejáró betegekkel is foglalkoztak.

1947-ben Pető András a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola Mozgásterápiai Tanszék tanszékvezetője lett. Az Alkotás utcai pinchelyiségben indította el az ún. Gyógypedagógiai Nevelőintézet Mozgásterápiai Osztályát, amit „Pestalozzi-ambulanciának” nevez.

1947-ben Pető András felkérést kapott az akkori Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola megbízott előadó tanári státuszának betöltésére is.

Kun és Bárczi egyezsége, betegágylétszám – Pető alkalmazása

A főiskolán belül, röviddel ezután, megalakult a Mozgásterápiai Tanszék és 1948-tól a gyógypedagógus-képzés a konduktív pedagógia képzéstartalmával, mozgásterápiai képzéssel gazdagodott.

Pető és Bárczi összevesztek, így Pető elhagyta Bárczi intézetét.

1950. február elsején a magyar állam hivatalosan megalapította az Országos Mozgásterápiai Intézetet egy Villányi úti földszintes épületben, ahol Pető vezetésével, országos hatáskörrel, kizárólag a konduktív pedagógia nevelési elvei és programja alapján folyt a nevelő-fejlesztő, orvosi kontroll alatt lévő tevékenység. Pető a legjobb orvosi gárdát gyűjtötte maga köré, akik a rendszeres orvosi konzultáció tagjai voltak: ortopédus, bőrgyógyász, urológus, neurológus, gyermekgyógyász, stb. konzulensek.

³⁶ BÁRCZI Gusztáv: *Magyar Orvosi Szemle*. 1948. febr. 25.

A gyógyító-nevelő munkával egyidőben a szakember- és a kezelőgárda képzését is el kellett indítania, s egyszerre kellett az elvi alapokat, fogalmakat, módszereket kidolgozni, begyakorolni, „tesztelni” és elfogadtatni a szakmával. De melyikkel?

Az orvosi szakma elutasítja Pető bármilyen módszerét, nem elég „medicinális”, nincs gyógyszer, nincs vágás-varrás, nem mérhető a vérképben vagy laboratóriumi értékekkel. Akkor tehát sarlatánság!

A pedagógia nagyobb szabadságot ad, bár így sem mérhető, nincs módszer, de nem is kell olyan szigorúan mérni, mint az orvosi beavatkozások utáni állapotot. Minden diák más, kis sokaságról van szó és bár orvosi-fiziológiai jellege van, de nincs komoly számonkérés, mert például tesztrással, vagy bármilyen más írásbeli összehasonlítással nem lehet mérni a kognitív változást, az eredményességet. Ezek a gyerekek egyszerűen csak élni tanulnak, ami a legnagyobb eredmény számukra.

Politikailag sem ideális a helyzet, a jól körülírt, megkövetelt szocialista embertípustól igen messze áll Pető habitusa, bár a két világháború között Bécsben a kommunista párt tagja volt. De micsoda különbség volt az illegáltságban és a hatalmon lévő párt viszonya az emberekhez!

Közben a betegek, felnőttek és gyerekek, valamint fontos „pártfunkciók” és hozzátartozóik, sorra keresik fel Petőt gyógyulásuk reményében. Így kerül közvetlen hosszútávú kapcsolatba Biszku Bélával, a belügyminiszterrel. Más szálakon Kenyeres Ágnes lexikográfussal, filológussal élete végéig kitartó barátságban marad. Szentpál Olga egykori híres táncos, 1925-től egy mozgásstúdió (Dalcroze-ritmika) vezetője, a Színművészeti Akadémia tánctanára is meghívott konzultánsa lesz és a legszorosabb baráti kapcsolatba kerül Petővel. Abból, hogy az orvostársadalom kivetette maga közül Petőt, adódott, hogy a pedagógia felé kellene orientálnia. Ortutay Gyula néprajztudós, 1947–1950 között vallás- és közoktatásügyi miniszter, 1958-tól haláláig az Elnöki Tanács tagja, az ELTE rektora olyan pozíciókban volt, aki, ha Pető mellé áll, akkor ő sérthetlenné válik védelme alatt.

Láthatatlan védőháló készült, s mindez három, Pető iránt elkötelezett nőnek a szövetségéből alakult ki. Ortutay felesége, Kemény Zsuzsa tánc- és mozdulatművész (1948-tól a Magyar Táncszövetség elnöke), Szentpál Olga tanítványa volt. Kenyeres Ágnes legjobb barátnője pedig Radnóti Fanni, aki

Ortutay legmegbízhatóbb titkárnője. Bár Pető megismerésekor szörnyűnek írja le a Buddha kinézetű mogorva férfit, de Fanni férje elvesztése után hátfájásoktól gyötörve, olykor lelki segítséget is kapó páciense és tisztelője lesz Petőnek. A cél az volt, hogy Ortutay több oldalról kapjon megerősítést Pető megfellebbezhetetlen támogatására: a feleség, a titkárnő, és a táncművészet „papnőjétől”. A „három grácia” bevégezte történelmi szerepét, Pető a konduktív pedagógia kreatora, megalapítója lesz, anélkül, hogy – bár sokszor próbálják megakadályozni tevékenységét – a védőháló ne működjön.

Az Intézeti munka folyamatosan haladt, egyre több paciens-diák-hallgató, rászoruló került be a „csodás” intézetébe, igaz, kezdetben szűkös körülmények között, de Pető mindig a maximumot nyújtotta és ezt várta el munkatársaitól is, a komoly fegyelmet, a teljes odafigyelést.

A cél kettős volt: a mozgásukban gátolt célcsoport oktatása-gyógyítása, és a célcsoportot oktatók oktatása. Ma „train the trainer” elnevezéssel illehetjük őket, vagy orvosi szempontból a „betegágy melletti” oktatás forradalmi tényéről beszélhetünk, amelyet Hermann Boerhaave (1668–1738) vezetett be, megmutatva, gyakoroltatva a napi feladatokat a kliens-páciens állapotának javítása érdekében. Ez igazi műhelymunka volt, hospitálás. A konduktorképzés első hivatalos formája 1963-ban indult el. Lassan kinőtték a Villányi úti épületet és állami támogatással belefogtak az új kútvölgyi épület építésének megszervezésébe. De közben egy heves építkezési tárgyalás hatására, 1967. szeptember 11-én Pető agyvérzést kapott és meghalt.

Pető személyisége

Petőt bécsi tartózkodása alatt, barátja Németh Andor leírása szerint, a keleti vallások filozófiája, a miszticizmus érdekelték. Bérelt szobáját az egyszerűség és rend jellemezte. Kínos rendben tartotta önmagát és környezetét. Igényes volt a tisztaságra. Rengeteg könyve volt, mindig olvasott.

„Akárcsak én, Pető is, úgy látszik valamiféle gyerekkori kisebbségi tudatot akart kompenzálni, imádatni akarta magát. Csakbogy, amíg énnálam ez a törekvés infantilis maradt, addig Pető valódi hatalmat akart, valóban uralkodni az embereken. Ő tehát nebezebb utat választott mint én. Tény, hogy amikor újra összekerültünk, már egy igen különös atmoszféra vette körül. Mindig szerette a rejtélyességet. Általában kerülte a

*hírességeket, mindennapi társasága meglehetősen szürke volt. Ami érthető, mert csak azokat szerette, akik teljesen alárendelték magukat neki.*³⁷

Horváth László dr. idézi Petőt:

*„Minusz 3-4 fok volt, kellemes téli idő volt Bécsben, esett a hó. Én jó városi bundában voltam és elmentem újságot venni. Ott volt a rikkancs, rossz cipőben, talán kalocsni volt és a víz befolyt rajta. Lehetett látni, hogy a zakója zsebébe dugja az ujját és hogy nem érzi jól magát. Én azt mondtam: Schönes Wetter haben wir heute. Nichtwar? Ja, mein Herr – válaszolta. És akkor láttam, hogy ez a gyerek fázik. Levettem a bundát, ráakasztottam és elfutottam.» Ilyen ember volt, el tudom képzelni. Hogy ő dicséri az időt, amikor az fázik.*³⁸

Pető 1954. augusztusában coronariathrombosiszt kapott és hosszas betegségbe esett. Mindenről tudni akart, hogy mi történt az Intézetben. Munkatársai, Székely Ili és Hári Mária az ő irányításával vezették tovább az intézetet.

Bárczi valószínűleg Pető betegsége és bizonytalan gyógyulása miatt, valamint az egészségügyi vezetés érdeklentéte miatt, le akarta választani az intézetet a Gyógypedagógiai Főiskoláról. Simonovits egészségpolitikus köré gyűltek a Petőt ellenzők: kóklernak, sámánnak nevezték, s nem fogadták el tudományát „*Az Intézet sötét hely, tele művi és műszaki hibákkal, eredménytelenséggel és kuruzslással*”³⁹. Ugyanakkor a nemrég alakult Orthopédiai Klinika szívesen vette volna, ha új intézettel bővül, így Bárczi az Orthopédiai Klinikához kívánta csatolni Pető intézetét. Bárczi ugyanis inkább az értelmi fogyatékosokkal, a süketekkel és a vakokkal szeretett foglalkozni, nem a szomatikus retardáltakkal, nem a szomatopediával.⁴⁰

Bárczival csúnyán összevesztek és Pető elhagyta a Gyógypedagógiai Főiskolát. A főiskola igazgatója a következő jellemzést adta Petőről: „*Önzetlen munkavégzés, bízhatatlan teherbírás jellemzi, de ugyanakkor goromba és öszeférhetetlen, kritikát nebezen tűrő. Erélyes kritikus, mely találó, de agresszív jellegű is.*”

Sokan ellenségként kezelték és persze feljelentették, vagy vizsgálatot indítottak ellene megbuktatására.⁴¹

³⁷ ibid pp. 554–555.

³⁸ FORRAI (1999) 131–136.

³⁹ HÁRI Mária: *A konduktív pedagógia története*, p. 98. Budapest. 1997. MPANNI

⁴⁰ FORRAI (1999) 131–136

⁴¹ A feljelentés Magyarországon régi hagyományokra épült, hiszen a német megszállás alatt a német adminisztráció meglepődve tapasztalta, hogy a legtöbb feljelentést magyarok magyarok ellen tettek, s erre egy országban sem volt példa.

„Isten ments az egészségügytől. És külön nagyon baragudott az akkori miniszterhelyettesre Simonovitsra⁴², mert ő ellenezte a módszert. A szakmai vitákról, az ellenzékéről nem tudok sokat. Én csak Pető munkájának hatását láttam, azzal találkoztam. Ezért is készült film minden betegről, hiszen így bizonyítható az állapotjavulása, amikor felveszik az intézetbe és amikor távozik kezelése után. Olyan emberekről van szó, akik e módszer nélkül azelőtt elpusztultak volna, mint az állatok a ketrecben. Nem mondom, hogy futóbajnokok lettek, de közlekednek, ellátják saját magukat, szakmát tanulnak, ez egy csodálatos dolog”⁴³ - így emlékezett vissza és értékelte Pető tevékenységét Biszku Béla.

Petőt 1955-ben írásbeli megrovásban részesítette az Egészségügyi Minisztérium a Munka Törvénykönyve 112§. 3. pontja alapján, mert „Pető András durva, türelmetlen, családi klikket alkalmazó (Székely család, ahol a papa a mindenes volt, Székelyné Ili a főkonduktor, rokonok és csak sokkal később lányuk, Kozmáné Székely Ildikó, a jelenlegi főigazgató), valamint a szabadságolási nyilvántartást nem vezeti rendesen”⁴⁴.

A kivizsgálás után hivatalosan nem marasztalták el nagyon Petőt.

1958. nov. 22-én a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola igazgatósága kiállítja a személyi lapját, melyen így szól a jellemzése: *önzetlen munkavégzés, hibetetlen teherbírás, gorombaság, összeférhetlenség, kritikát nehezen visel el, erélyes kritikus, mely találó, de agresszív jellegű is.*

Aláírás: Ferenczi Pálné megbízott párttitkár, Kongó József személyzeti ügyintéző, dr. Bárczi Gusztáv főiskolai igazgató.

Önálló intézete a Mozgásterápiai Intézetből a Mozgássérültek Nevelő és Nevelőképző Intézete lett, mert természetesen munkatársai képzését továbbra sem bízta senki másra. Elérte, hogy diplomájuk egyfajta gyógypedagógusi diplomának számított, a Művelődési Minisztérium felügyelete alatt. A pedagógia kibírta és elviselte, amit az orvostudomány nem tudott elviselni, a magyarázatát annak, hogy az idegrost nem működik, és mégis lefut az ingerület. Az agy parancsára bekövetkezik a mozgás, miközben a növendék számol, hogy helyet adjon szervezetében közelebbről meg nem nevezhető segítő erőknak, s egyben felkészüljön a mozgásra.

⁴² Simonovits István, orvos, haematológus, egészségpolitikus, miniszterhelyettes (1907–1985)

⁴³ FORRAI (1999) 125–130

⁴⁴ Egészségügyi Minisztérium Szem. Oszt. 1451/25/1955.

Végül 1963 -ban törvénybe iktatják a művelődési tárcához kapcsolódását:

„A mozgásukban a központi idegrendszer károsodása következtében gátolt motorikus dysfunkciós személyek (mozgássérültek) speciális (konduktív) módszerekkel történő helyreállító nevelésének és oktatásának, továbbá az e feladatokat ellátó nevelők képzésének biztosításának céljából a művelődésügyi miniszter közvetlen felügyelete és irányítása alatt a Mozgássérültek Nevelőképző és Nevelőintézetét kell létesíteni”⁴⁵ A törvény pontosan körvonalazza az intézet feladatát:

- a mozgássérültek nevelését végző nevelők (konduktorok) képzése
- a mozgássérült személyek speciális (konduktív) módszerrel való helyreállítása, a tanköteles koron aluli gyermekek nevelése (óvodai foglalkoztatása) tanköteles korú gyermekek iskolai ill. felnőtték szakmai oktatása és elhelyezése
- a konduktív módszer alkalmazásával kapcsolatos tudományos kutatómunka.

Felsőfokú Intézetté nyilvánították az intézetet. Ám a két minisztérium közötti átadás átvétel nem ment símán. Megállapodás jön létre Dr. Doleschall Frigyes egészségügy miniszter és Ilku Pál művelődési miniszter között. Az egészségügy a továbbiakban is gondoskodik a mentőszállításról, bérmosásról, az orvosi állások (óraszám) szervezés csak az egészségügy jóváhagyásával történhet.

„Jött a kocsi, amikor beérkeztünk az intézetbe az ajka szürke volt és összetelefonáltatta velem az egész várost, aki számított az egészségügybe, meg a Pesta László⁴⁶, aki akkor a Parlamentben volt igen magas rangú valaki, hozzá tartoztak a rehabilitációs dolgok és azoknak a gyógyult betegeknek a szociális elhelyezése a munkába. Ő megígérte, hogy interpellálni fog a Parlamentben, hogy bizonyos állásokat zárójelnek azon felnőttek számára, akik nálunk helyreálltak és munkát végezni képesek. Megvan azoknak a névsora kit hova helyeztünk el dolgozni és ők még ma is dolgoznak.

Tehát amikor bementünk az intézetbe, összehívta azokat a magas beosztású embereket és rehabilitátorokat. Törvényileg védeni akarta azokat, akik betegsükből

⁴⁵ Magyar Közlöny 89. sz. 1963. dec. 21.: Magyar Forradalmi Munkás-Paraszti Kormány 36/1963. (XII.21.) sz. rendelet

⁴⁶ Pesta László (kiszagdapárti politikus, tisztí főorvos, a Stefánia Gyermekvédő Egyesület elnöke; országgyűlési képviselő, miniszterelnökségi államtitkár, a Kulturális Kapcsolatok Intézetének elnökhelyettese, a Francia-Magyar Baráti Társaság elnöke) 1902–1999.

felépülve még dolgozni tudnának. Ez a megbeszélés reggel 9-től délutánig tartott. (akkor közben kiszólt telefonon nekem, hogy főzessek kávé és nem mertem a vendégek előtt mondani, hogy nekünk nincs csészénk és ilyen rangú embereknek nem hozhatom olyan bögrékben, gondolkoztam, hogyan csináljam, nem mondta, de ki kellett találni, hogy hogyan. És akkor rohantam a gazdasági vezetőhöz, mondtam, nincsen kávénk és csak kétfülű bögrénk van, műanyag háromdecis, mi is abból ittunk, mint a gyerekek, abban nem vihetem be a kávé. Végül bevittem a kávé háromdecis poharakban, amit a gyerekeknek csináltattunk, egy nagy tálcán balanszíroztam, letettem az asztalra.)

Egyszer csak kiszólt a portára: Ilike, Marika. Ebből ki kellett találni a portásnak, hogy minket hívát, de nem mondta mit kell csinálnunk, csak ennyit mondott Ilike, Marika. Rohantam a Marikáért és bementünk. Megálltam az ajtónál a két kezem hátul volt és mikor ránéztem, borzasztóan nézett ki. – Na gyerekek, ezt elintéztam. Ezt nem szabad elfelejteni, hogy a Pesta interpellálni fog. Ő igazmondó ember, de nem biztos, hogy be tudja tartani”⁴⁷.

– Mindennek utána kellett nézni, még önmagának is hogy nem felejtődött-e el valami. Megvolt az oka, amiért mindent, még önmagát is ellenőrizte, sőt önmagához még fokozottabban szigorú volt. Elmondhatjuk, hogy a kitűzött céljáért, a gyerekek rehabilitációjáért és a társadalomba való reintegrálásáért teljes odaadással élt és halt.

Pető tudása, felkészültsége

Összetett, korának kiemelkedő elméje volt. Rendkívül sokoldalú, nagy tudású, érzékeny pszichiáter, aki a legjobb helyeken tanult és a legkülönbözőbb szakterületeken szerezte meg a gyakorlatot is. Remek összegző, jó megfigyelő, hatalmas agykapacitással, gyors és szokatlan kombinációs képességgel rendelkezett. Maximalista volt nemcsak magával, de másokkal szemben is. Egy gomb hiányát sem tűrte a kollégák köpenyén, mert ha a rend felborul, a beteg másképp gyógyul, nincs biztonságban. Mindent maximálisan kell végezni. Azt a példát hozta fel erre, ahogy Popper Péter mesélte: nem lehet valaki kicsit terhes, vagy kicsit nemibeteg és nem halunk meg kicsit⁴⁸. Itt nincsenek átmenetek, fokozatok, csak bináris lehetőség, maximális létező dolgok vagy nem létezők.

⁴⁷ FORRAI (1999) 93–96

⁴⁸ ibid 103–117

Leírások szerint nagyon kényes volt a tisztaságra és a rendre, de ugyanígy a szellemi rendezettségére és tudására is. Nagyon jól informált, naprakész ismeret- és tudásanyaga volt mind szakmailag, mind szépirodalmi, művészeti, vallásfemnonológiai, filozófiai és gyakorlati vonalon egyaránt, mindegyik témába mélyen beleásta magát.

Sokoldalú, elmélyült tudásának forrásai az a hihetetlen tudásvágy, ami gyerekkorától hajtja a megismerés felé, az alapos tudás és a különböző szakterületek mély ismeretéből következő tudástranszfer. Nem tudom, jó sakkozó volt-e, de játékos elméje, asszociációs készsége és kutató-kísérletező képessége alkalmas volt arra, hogy a transzferálja tudását, alkalmazza, és átvigye konkrétan az általa kidolgozott speciális oktatógógyító módszerébe. A kor sokféle divatos és kevésbé divatos szemléletét ötvözte a természeti ismereteivel, a buddhizmus filozófiájával, a táplálkozástudomány legkorszerűbb elméletével, a pszichológia ismert módszereivel, az orvostudomány legújabb felfedezéseinek eredményeivel. Remek pszichiáter is volt, bár csak rövid ideig foglalkozott ezzel a területtel. Jártas volt a művészet művelésében szépiróként és foglalkozott a művészetek befogadásával, kritikájával, hatásaival.

Mindenképpen integráló tudású, több tudományterület jó ismerője, abszolút határátlépő, összegző-analizáló, kreatív elme volt.

Az íráskészség, -képesség sose hagyta el élete folyamán. Irodalmi képessége és készsége már középiskolás korában megnyilvánult. Érettségi után a Pester Lloydnál dolgozott, később a Biologische Heilkunst folyóiratot szerkesztette évekig. 1938-ban Párizsban könyvomatias kiadót alapított. Irodalmi tehetségét szinte minden műfajban kipróbálta és folyamatosan írt. Irodalmi műveinek azonban csak elenyésző részét jelentette meg, azt is álnév alatt, a többi kéziratias formában maradt (versek, drámák, feljegyzések, novellák, stb.)

Szaktudását élete végéig fejlesztette. Örök barátságot kötött egyetemi évei alatt Jakob L. Morenóval (1889–1974): diákéveik alatt együtt laktak, szabadidejüket a bécsi csellengő és koldusgyerekekkel való foglalkozással töltötték, majd később jobbító szándékkal a prostituáltakkal kezdték kidolgozni és kipróbálni a spontaneitás-színházat (Stegreiftheater), a ma már nélkülözhetetlen pszichodráma kezdeti kialakításának módszerét, mely a kreativitásra, akcióelvre, cselekvésközpontú csoportterápiára épít.

A bécsi egyetem híres neurológiai és pszichiátriai kiválóságai Julius⁴⁹ Wagner-Jauregg (1927 Nobel-díj) tanítványa Otto Pötzl, Wilhelm Stekel alaposan felkészítették az ott végző diákokat a pszichiátriai szemléletben való jártasságra.

Freud fiatal éveiben foglalkozott az infantilis Cerebral Palsy neuromusculáris betegséggel⁵⁰ - cerebrális parezissel, és szembeszállt az addig nagy tiszteletben tartott William John Little (1810–1894) véleményével. Little úgy vélte, hogy a részleges agyi bénulás állapotot a szülés alatti oxigénhiány okozza, károsítva a mozgáskoordinációért felelős érzékeny agyszövetet. 1897-ben Sigmund Freud szembefordult Little véleményével és megállapította, hogy ez az állapot a magzati életben alakul ki, és gyakran jár együtt más jelenségekkel is, mint például az oligofrénia vagy a különböző izomgörcsök. A magzati fejlődés kóros állapotát súlyosbíthatja a nehéz szülés is.

Pető minden szakterületén alkalmazott legmodernebb gyógymódból kiemelte mindazt az elemet, amelyet csatasorba tudott állítani a mozgás rehabilitásáért, így a helyes oxigénfelvételt, a célzott táplálkozást, a mozgást a gyógyításban.

Magabiztossága orvosi, pszichiátriai attitűdjéből eredt, szuggesztív erejét már fiatal korában felismerte, biztos fellépése volt. Tudott nagyokat hallgatni, megtanulta az analízis közben való hallgatás művészetét, a másokra való koncentrált figyelmet. Ötvözte a modern tudást és tudományt a keleti kultúrával. Hallatlan olvasott volt, nemcsak az orvosi, pszichiátriai szakirodalomban, hanem a művészetek területén is. Széleskörű, elmélyült tudása, egyedi volt, a társaságban lenyűgöző, stílusa utánozhatatlan, de nem kellemes. Ingerelte a butaság, a szakszerűtlenség, a pontatlanság és a rendetlenség. Ugyanakkor figyelmes és gondoskodó volt azokkal, akik rá voltak bízva, vagy akit szeretett. Mindenképpen integráló tudású, több tudományterület jó ismerője, abszolút határátlépő volt. Sugárzott belőle az emberszeretet, de ezt kellemetlen stílussal próbálta leplezni.

⁴⁹ Sigmund Freud és Wilhelm Stekel álomértelmezés

⁵⁰ FREUD S: *Infantile cerebral paralysis* (translated by L A Russin). University of Miami Press, Coral Gables. 1968. T.T. Ingram: The Neurology of Cerebral Palsy. Arch.Dis. Child. 1966.41.337–357.

Pető körüli legizgalmasabb kérdés a módszerének eredettörténete, az egyéni és csoportfoglalkozások együttes integrálásának tudományos értelmezése, de leginkább az agy biztonsági „csendes” részeinek, sejtjeinek aktivizálási módszere a bénultak helyett az összetett ún. konduktív módszerrel. Ma a világon 27 Pető- ill. konduktív pedagógiai (CP) központ, intézet működik.

Ha valakiről elmondhatjuk, hogy abszolút pedagógus, az Pető András, a huszadik század egyik legbrilliansabb elméje, személye és módszerének kreálójá. Két-három nemzedék őrzi hatását. Nem egy család van, ahol a szülők, akik Petővel, vagy már csak a módszerével dolgoztak, gyermekeiknek átadták azt a határtalan kisugárzást, amely körülvette Petőt, s állította olyan pályákra a következő generációt, akik a segítő szakmát, vagy konkrétan a konduktív pedagógiát választották.

Vannak emberek, akik maradéktalanul meg tudják érteni azt, amivel foglalkoznak. Ezen kivételes személyiségek közé tartozott Pető András – mondta az előadást követően Kiss Endre. Ez az igazi kulcs ahhoz, hogy megértsük Pető abszolút pedagógusi tevékenységét. Ő tulajdonképpen nem kísérletezett konduktív pedagógiájának kialakítása érdekében, mert eleve nem volt kétsége annak eredményességében. Kiss szerint ez egyfajta zsenialitás.

A vitában fő kérdésként merült fel, hogy mikor és hogyan lesz valakiből abszolút pedagógus. Többek szerint akkor, amikor valakiben élete delén olyan tudás gyűlt már össze, amiben elég keserűség halmozódott fel ahhoz, hogy a fiatalságban lássa az élet(e) megváltoztatásának lehetőségét. Kiss Endre hangsúlyozta: fordulat nélkül, spontán módon, evolutív úton nem lesz senki sem abszolút pedagógus. Hudra Árpád közbevetése szerint Pető azt mondta egyszer Popper Péternek, hogy nem szereti, amit csinál, hanem utálja. A kérdésre, hogy akkor miért nem hagyja abba, azt válaszolta: mert fél attól, hogy valami rosszabb jön helyette. A döntés Pető szerint tehát nem végleges. Valószínűleg ezért küldte el azokat az intézetbe jelentkezőket, akik azt mondták, hogy egész életüket a mozgáskorlátozottaknak akarják szentelni.

Kiss szerint az, aki abszolút pedagógussá válik, voltaképpen „másfajta megfogalmazásba tudja áttenni a csalódottságát”, másképpen

megfogalmazva, ez nem más mint egyfajta menekülési mód. Általában nem készülnek pedagógusnak. Mindez szakmájuk egyik esszenciájának is tekinthető. Ez a fordulat szociológiai értelemben fölötte és kívül áll mindenben. Egy ilyen pillanat, az abszolút pedagógusságra való átállás teremti meg ezt a helyzetet. Ha az ilyen sokoldalú ember hajlandó lenne összes más tehetségét „lenyírni”, akkor beilleszkedhetne a társadalomba. Azonban lényegénél fogva deviáns, s lehet, hogy átállása a pedagógia oldalára nagyobb kielégülés számára mintha integrálódna. Pető voltaképpen tabutörő volt minden területen, s ha költő lett volna, akkor a költészetben is.

Miért jó valakinek, ha abszolút pedagógus lesz? – tette fel a kérdést Kiss. Válasza szerint azért, mert így más közegben és más módszerrel adhatja át a tudását. Olyan „közönsége” van, amelyik nincs még korlátozva a befogadásban, nincs kifejezett álláspontja. Pető esetében ez azt jelenti, hogy nem kell mérlegelnie a tudásfölényét, mint egy társaságban. Szakmai szintjét a mozgáskorlátozottakkal való foglalkozás feszessége adja meg. Hudra Árpád szerint ez a teljes ébrenléti időszakot átfogó intendálást jelent. Ebbe beletartozik a konduktorok állandó jelenléte. A célok viszont az egyénre szabottak, a betegetek önállósítani akarják, önbizalmukat pedig erősíteni. A normaszegés elfogadhatatlansága az ellátó személyzetre is vonatkozott. Így történhetett meg, hogy amikor kiderült, a gyerekek nem eszik meg a grenádirmarsot, Pető egyetlen „*Mars?*” utasítással kiadta a szakács útját. Rossz szemiotikus az, aki egy nap alatt nem cserélte ki a csengőt.

Forrai Judit megjegyezte: a Pető-módszer nem a liberalizmusról szól. Kiss szerint a gyerekek a remény miatt csinálták végig a foglalkozásokat, ezért mindent megtettek és így mindegyikük fejlődött. Trencsényi László ezzel összefüggésben megkérdezte: a középosztálybeleiknél ezért nincs pedagógiai siker? Véleménye szerint Pető holisztikus emberképben gondolkodott, melynek a személyiségfejlesztés volt a lényege. Hudra Árpád Pető végtelen asszociatív képességét emelte ki, mely lehetővé tette számára, hogy állandó folyamatként lássa a mozgássérültek nevelését.

A vitában idézték Németh Andor Pető-jellemzését is, aki szerint barátja pont olyan volt mint ő, csak önmagát szerette. Pitiániér, vásott bohém volt, akit bezártak egy fekete kolostorba (utalás Kuncz Aladár azonos című regényére – H. Á.). Ezenkívül a legjobb emberek barátja volt. Kiss e jellemzés alapján úgy értékelte, hogy Petőnél az önszeretet és a hidegség

átment egy katarzison és ettől kezdve már nem altruizmus, hanem kivételes önkifejezési forma volt: „ez az, amit csak én tudok”. Hozzátette: ez a kivételesen zseniális ember egyszerűen unta a felnőtteket. Nagy szenvedés volt számára „hülye embereket” hallgatni. Életét úgy összegezte, hogy a legszörnyűbb nemzedéksors volt a Petőé, mindig üldözött volt és pária.